

ЭЛЕКТРОННАЯ КАМУНИКАЦЫЯ Ё НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ БІБЛІЯТЭЦЫ

Электронная камунікацыя ё бібліятэцы – гэта шырокі спектр тэхнічных камунікацыйных каналаў, заснаваных на адпаведных каналах сувязі, па якіх у бібліятэцы адбываецца атрыманне поўных тэкстаў дакументаў, бібліяграфічных запісаў, графікі, фотавыяў, аўдыяінфармацыі. Некаторыя з каналаў пашыраюць прасторавы дыяпазон вуснай камунікацыі, іншыя дапаўняюць існуючыя дакументныя рэсурсы рознымі відамі электронных паведамленняў. Працэс фарміравання электроннай камунікацыйнай прасторы звязаны з развіццём электронных калекцый дакументаў, у стварэнні якіх прымаюць удзел прадстаўнікі розных сфер дзейнасці – ад бібліятэкараў да спецыялістаў асобных галін навукі і тэхнікі. Стварэнне электроннай дакументнай прасторы ўключае некалькі кірункаў: фарміраванне электронных фондаў дакументаў у бібліятэках, у тым ліку электронных бібліятэк, а таксама ў межах бібліятэчных кансорцыумаў; адлюстраванне электронных рэсурсаў, якія ствараюцца ў выніку навукова-даследчай дзейнасці ці для яе інфармацыйнага забеспячэння ў сетцы Інтэрнэт; фарміраванне адукацыйных электронных парталаў, электронных рэсурсаў інфармацыйных цэнтраў, напрыклад, БелДІСС, НЦІС, БелІСА. Асноўнымі прынцыпамі стварэння электроннай камунікацыйнай прасторы ё бібліятэцы з’яўляюцца прынцып аднолькавай даступнасці і зніжэння нявызначанасці.

У сувязі з развіццём тэлекамунікацыйных сістэм і камп’ютарнай тэхнікі адбыліся кардынальныя змены ў сферах вытворчасці, распаўсюджвання і выкарыстання інфармацыі. З’явіліся новыя формы і сродкі навуковых і прафесійных камунікацый. Інтэрнэт змяніў і пашырыў структуру дакументнага патоку, стаў асяродкам для стварэння, захавання і выкарыстання такіх новых формаў дакументаў, як электронныя версіі традыцыйных выданняў, электронныя выданні, аналагічныя традыцыйным, інтэрнэт-выданні асобных выдавецтваў, аўтарскія інтэрнэт-выданні, аўтарскія публікацыі артыкулаў, інтэрнэт-выданні розных структур (фірм, грамадскіх арганізацый, прафесійных саюзаў), прадстаўленыя шляхам непасрэднага іх уводу ў камунікацыйны канал, электронныя калекцыі і архівы, электронныя калекцыі раней

выдадзеных твораў, якія падрыхтаваны выдавецтвамі, а таксама бібліятэкамі [1].

Спецыялісты адзначаюць, што штогадовае павелічэнне колькасці электронных калекцый у Расіі, напрыклад, дасягае 150–200 рэсурсаў у год. Змянілася роля Інтэрнэта ў абслугоўванні карыстальнікаў. Калі ў 1990-я – пачатку 2000-х гг. лічылася, што Інтэрнэт будзе выкарыстоўвацца як дадатковы канал да бібліятэчна-бібліяграфічных рэсурсаў, то сёння ва ўмовах недаступнасці многіх дакументаў на паперы, што звязана з адсутнасцю спецыяльнай бібліятэкі ў арганізацыі, недастатковай колькасцю грошай на камплектаванне, хуткім змяненнем інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў у сувязі з пераарыентацыяй у выпуску прамысловай прадукцыі, міжнародным супрацоўніцтвам, удзелам у міжнародных праектах і інш., павышаюцца патрабаванні карыстальнікаў да апэратыўнасці атрымання новай інфармацыі, рэlevantнай узнікаючым задачам. Гэта выклікае неабходнасць выкарыстання ўсіх даступных інфармацыйных рэсурсаў, у першую чаргу, рэсурсаў Інтэрнэта. Адначасова карыстальнікі выказваюць патрабаванні да доступу да электронных рэсурсаў: гэта прастата доступу да інфармацыі, гарантаванае захаванне баз даных, наяўнасць сродкаў спецыялізаванага доступу да БД, асобных файлаў і дакументаў, а таксама дыялогавага рэжыму пры ажыццяўленні пошуку інфармацыі.

Сёння змяняецца і характар інфармацыі, размешчанай у Інтэрнэце. Калі раней асноўнай інфармацыяй на сайтах бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў былі звесткі аб іх дзейнасці, то ў наш час многія інфармацыйныя прадукты гэтых арганізацый даступныя ў электронным асяроддзі анлайн-доступу. Гэта розныя віды баз даных, бібліяграфічныя паказальнікі, рэфератыўныя часопісы, электронныя каталогі. Такім чынам, як адзначае Е. Д. Жабко [2], Інтэрнэт зараз разглядаецца як спецыяльнае асяроддзе, куды пераносіцца дзейнасць бібліятэк. БД набываюць камунікатыўную функцыю, спрашчаюць зносіны паміж адрасантамі і адрасатамі паведамленняў, у гіпертэкстах фіксуюцца веды. Як адзначае Н.А. Шэхтман [3], па гіперспасылках магчымы пераход да сумежных інфармацыйных блокаў, якія пашыраюць ці звужаюць запыт карыстальніка. А па падліках колькасці гіперспасылак можна вызначаць характар закладзеных у паведамленне ведаў і іх від: зыходныя ці вытворныя, ажыццяўляючы такім чынам своеасаблівы

навукаметрычны аналіз. Акрамя размяшчэння бібліяграфічнай і рэфератыўнай інфармацыі, сайты бібліятэк спрыяюць камунікацыі паміж спецыялістамі шляхам забеспячэння доступу да паўнатэкставай інфармацыі, напрыклад, тэкстаў дакументаў, створаных у арганізацыі, артыкулаў з часопісаў і іншых дакументаў, уладальнікамі якіх яны з'яўляюцца. У гэтым выпадку камунікацыя адбываецца праз электронныя бібліятэкі. Аднак гэтая праца можа быць легітымнай толькі пры заключэнні аўтарскіх дагавораў паміж бібліятэкамі і аўтарамі, матэрыялы якіх размяшчаюцца ў электронным асяроддзі. Стварэнне нацыянальнай электроннай бібліятэкі значна паскорыла б гэтую працу.

Развіццё тэлекамунікацыйных і інфармацыйных тэхналогій і ўключэнне Інтэрнэта ў камунікацыйны працэс змянілі напрамкі руху дакументнага патоку, развіцця самога камунікацыйнага ланцуга, у выніку чаго ўсе віды сувязей па падрыхтоўцы выдання становіцца магчымым ажыццяўляць праз Інтэрнэт. Напрыклад, аўтар размяшчае свой новы твор у Інтэрнэце, адначасова аддае рукапіс у выдавецтва, якое пасля яго рэдакцыйнай апрацоўкі прадае (перадае) новыя выданні ў бібліятэку, адначасова размяшчае ў Інтэрнэце інфармацыю аб іх і, пры наяўнасці дамоўленасці з аўтарам, ажыццяўляе доступ да паўнатэкставай версіі твора, а таксама ажыццяўляе яго продаж праз інтэрнэт-магазін. Такім чынам, адбываецца фарміраванне новых камунікатыўных сувязей, тэхналогіі абмену інфармацыяй паміж усімі ўдзельнікамі камунікацыйнага ланцуга.

Пытаннем навуковай і прафесійнай камунікацыі ў электронным асяроддзі і месцы ў ёй бібліятэкі прысвечана дастаткова даследаванняў. Зробленыя ў іх прагнозы прынцыпова адрозніваюцца: ад самых песімістычных у адносінах да бібліятэкі да пазітыўных і аптымістычных: напрыклад, «бібліятэкі губляюць сваё значэнне для патэнцыяльных карыстальнікаў як камунікацыйны канал у электронным асяроддзі» ці «бібліятэкі пераважаюць у забеспячэнні доступу да электронных рэсурсаў на падставе інтэнсіўнага ўкаранення інфармацыйных тэхналогій і дзякуючы сваёй стабільнасці і легітымнасці як камунікацыйнага канала [4]. У наш час бібліятэчная навуковая супольнасць стварае распрацоўкі магчымых мадэлей развіцця бібліятэк у электронным камунікацыйным асяроддзі.

Узнікненне электроннай камунікацыі ў бібліятэцы выклікала шэраг праблем. З аднаго боку, прысутнасць бібліятэкі ў неабсяжнай

прасторы Інтэрнэта – гэта з’ява станоўчая, якая паказвае сучасны ўзровень бібліятэкі як інфармацыйнага цэнтра, дазваляе канкурураваць з іншымі інфармацыйнымі структурамі. З другога боку, як адзначае М. Я. Дворкіна, электронная камунікацыя пашырае самаабслугоўванне ў бібліятэцы [5]. Але гэта значыць, што паўнатэкставую і бібліяграфічную інфармацыю, размешчаную ў Інтэрнэце, карыстальнік можа знайсці самастойна і без дапамогі бібліятэкі. Такім чынам, зніжаецца роля актыўных формаў бібліятэчна-інфармацыйнага абслугоўвання і значны сегмент бібліятэчнай дзейнасці вымушаны пераарыентавацца на новыя функцыянальныя абавязкі. Шырокае распаўсюджванне электронных каналаў камунікацыі вымушае пераглядаць навуковыя падыходы да відавой класіфікацыі дакументаў. Напрыклад, шырока выкарыстоўваемыя артыкулы як адзінка навуковай камунікацыі, размешчаныя ў Інтэрнэце, будуць адносіцца да нетыражаваных дакументаў. Неабходна таксама вызначыць месца і тыпавідавы склад інтэрнэт-публікацый, сайтаў, парталаў, матэрыялаў тэлеканферэнцый, дыскусійных лістоў, форумуў. Значнай праблемай застаюцца вялікія аб’ёмы інфармацыі, размешчанай у Інтэрнэце, усё больш складаныя стратэгіі яе пошуку, што робіць вельмі актуальным пытанне адбору сапраўды каштоўнай для спецыяліста інфармацыі. Адчуваюцца і недаступнасць пэўнай інфармацыі (немагчымасць яе скачвання, закрытасць), і нестабільнасць некаторых сайтаў.

Відавочна, што спецыяльная бібліятэка як элемент сістэмы сацыяльна-культурных камунікацый не можа не адчуваць на сабе гэтых змен, павінна аператыўна вырашаць узніклыя праблемы, актыўна выступаць на інфармацыйным рынку не толькі як пакупнік якасных інфармацыйных рэсурсаў, але і як вытворца ўласных, канкурэнтаздольных БД, электронных каталогаў, бібліятэчных сайтаў. Камунікацыя толькі тады будзе паспяховай, калі ў ёй зацікаўлены два бакі.

1. Елепов, Б. С. Библиотека в системе научных коммуникаций / Б. С. Елепов, О. Л. Лаврик // Библиосфера. – 2005. – № 1. – С. 5–13.

2. Жабко, Е. Д. Справочно-библиографическое обслуживание в электронной среде / Е. Д. Жабко: автореф. дис. ... докт. пед. наук по специальности 05.25.03 «библиотековедение, библиографоведение и книговедение». – СПб., 2007. – 46 с.

3. Шехтман, Н. А. Информационно-поисковые системы и базы знаний / Н. А. Шехтман // Науч. и техн. информация. Сер.2. Информ. процессы и системы. – 2009. – № 7. – С. 9–11.

4. Тихонова, Л. Н. «Издатели–библиотеки–читатели в системе научной коммуникации. Вызовы эпохи Интернета»: Румянцев. чтения – 2007 / Л. Н. Тихонова // Библиотековедение. – 2007. – № 4. – С. 26–29.

5. Дворкина, М. Я. Библиотечное обслуживание: новая реальность: лекции / М. Я. Дворкина. – М.: Изд-во МГУКИ «Профиздат», 2003. – 48 с.

6. Федорова, Т. С. Научные коммуникации в Интернете (на примере социальных и гуманитарных наук) / Т. С. Федорова // Библиотека в эпоху перемен. Вып. 4 (28). – М., 2005. – С. 60–78.

7. Лаврик, О. Л. Академическая библиотека в современной информационной среде / О. Л. Лаврик. – Новосибирск, 2003. – 245 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ